

Europa og legði lítið í, hvar turkar gjördu í eystara parti av Miðalhavinum.

Styrkin hjá Europa í hesum føri var, at londini ikki vóru samskipaði og tiskil kundu lata skip gera kanningarferðir, hóast nógv stóð á aðrastaðni. Ein skilagóð felags stjórn hevði aldrin loyvt tilkum fjasi.

Kopernikus og teir

Í 1400- og 1500-talinum fer í Europa ein avgerandi broyting fram frá einari geocentriskari heimsmýnd til eina heliocentriska. Áður hevði Gud skapað verðina við jörðini í centrum, men nú ávisir Kopernikus, at jörðin melur um sólina, og at jörðin bara er ein av fleiri gongustjörnum. Niðurstøðan er, at við ikki longur eru alheimskjarnir, men tað loysir okkum um somu tíð úr hafti. Vit eru ikki longur av Gudi sett á eitt ávíst stað, har vit skulu vera okkara tíð út. Vit eru leys at flyta okkum har vit hava hug, tí nú eru vit hvør sær okkara egni skjarnir. Tann europeiska individualisman er borin í heim.

Hvat reið europearum? Hví hildu teir í 1400-árunum á við at troysta Atlantshavið, til teir høvdu funnið bæði Amerika og leiðina suður um Afrika og á tann hátt ræðið á havinum? Kin-esarar kundu eins væl hava uppdagað Europa sum øvut. Men tað var eingin serlig grund til at uppdaga nakað - uppdagingin gjørdi í øldir lítlan og ongan mun - og ivaleyst finst svarið upp á spurningin júst her. Somuleiðis megnaðu arabarar at sigla hagar teir høvdu hug, men teir høvdu ongan hug at fara um Atlantshavið. Tí, hvat skuldi tað til?

Politisk og sálarsfrøðilig frageiðing

Tann europeiska siðmæningin ræður í dag um allan heim, tí Europa fekk Amerika, uttan at nakar legði seg út í tað. At upprunafólkið í hesum báðum heimspørtum bleiv týnt burtur í næstan einki, gjørdi tað ikki verri. (Gunnar Hoydal sigur í skaldsøguni »Undir suðurstjörnum« ein part av hesi ræðusøgu). Og frageiðingin uppá, at Europa uttan uppløgu frá øðrum stórveldum kundi ogna sær Amerika er ikki teknolog-

isk, men politisk og sálarsfrøðilig.

Tann sterki, men onkursvegna óveruligi europeiska longsuln út finst sjálvsagt eisini í føroyskum bókmentum, og Rikard Long er kanska hann sum hevur givið hesi trá vakrast snið, men um somu tíð ávarar hann tann búfasta at gera sum vallarin, tí kostnaðurin er ov stóur. Niðurstøðan er kortini hon, at tað ikki er avgerandi, hvønn av hesum leiklutum tú hevur valt í tilveruni. Far út í heimin ella blív verandi við hús, men ger tær greitt, at tað er tú sum velur.

Lat okkum nú snúgvá okkum til søgurnar hjá Gunnari Hoydal og vita, um tað er so, at hann, sum fer út at ferðast fyrri at finna seg sjálvan, kemur aftur sum ein fremmandur.

Verðin er nóg stór sum er Tær trettan frásagnirnar í einasta søgusavninum hjá Gunnari Hoydal, »Av longum leiðum« frá 1982, eru settar í tíðarvæð. Lagt verður fyrri við vitjan uttanlanda á fyrsta sinni, og lokað verður við býararkitektinum, ið skrivur bræv til gamla rektaran.

Inngangssøgan, »Fyrsta ferðin burtur«, ger bart við staðfestingini: »Vit vistu, at verðin var nóg stór, sum var«. Her er ikki rúm, fyrri iva. Tað er sum í Skapanarsøguni: »Og Gud leit at øllum, sum hann hevði gjørt, og sí, tað var sera gott«. Men í endanum á søguni hevur ivin borið við brøðurnar: »Máttu siga við okkum sjálvar fleiri ferðir upp í saman, at verðin var nóg stór, sum hon var, og at vit ongantíð í lívinum skuldu burtur at ferðast aftur«. Men bæði teir sjálvir og lesarin vita, at teir eru glataðir. Sjötíð eru settar á eina lívlanga ferðing.

Ímillum ta avgjördu staðfestingina og hana, sum er tømð sum eitt endurtikið mantra, er ein skemtiligt og sorgblíð søga um tvíburabrøðurnar, ið skulu til Keypmannahavn at vitja dansku ommuna. Teir eru eini 10-11 ára gamlir, búgva í Havn og halda, at tað er nóg ringt at skula vera hjá skyldfólki í Kvívík ella á Sandi. »At ferðast var til einki uttan at pína fólk« - men at skula niður til Danmark ber av. Teir krøkja seg

í ymiskt og vilja ongan veg, men umborð á »Tjaldrið« koma teir.

Bara mamman ikki var dansk.

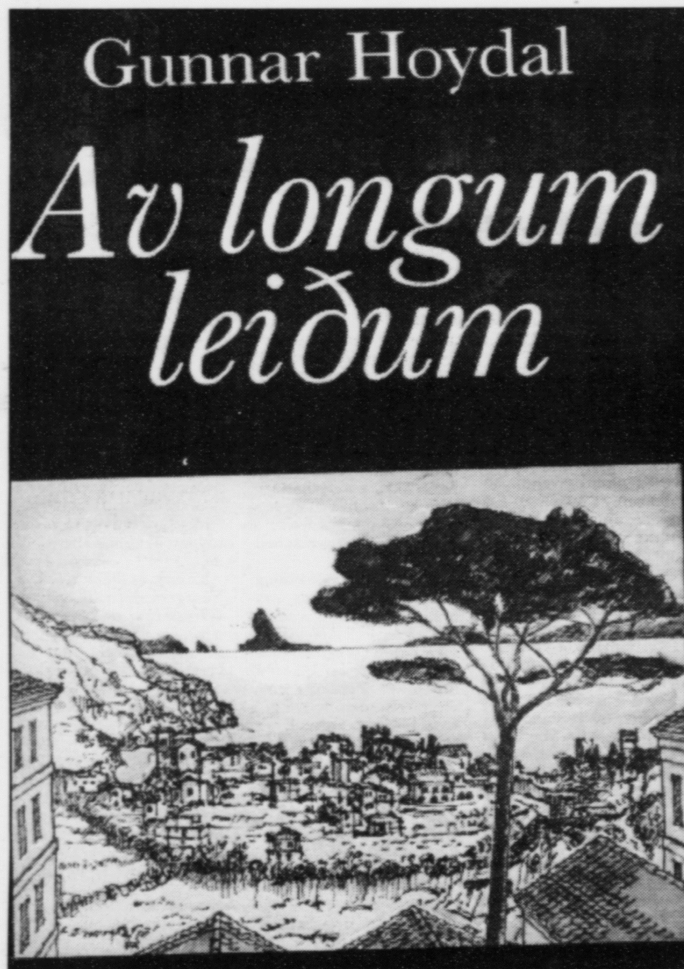
Teir blúgvast um dansku mammana, men koma í eksistentiellar trupulleikar, tá ið teir ynskja, at pápin aldrin hevði funnið hana: »Men hvør hevði so verið mamma okkara nú? Og kanska høvdu tað so ikki verið vit sjálvir, sum løgu her í koyggjunum og spýðu, men onkrir hálvbeiggjar, sum vit ikki kendu. Ella kanska høvdu vit tá slett ikki verið til?«

Móttøkan á bryggjuni í Keypmannahavn er teimum ikki lystiligt, og sum longest lástast teir ikki at kennast við dansku ommuna. Teir skammast, tí hon er so lítið ommulig samanborin við hana á Sandi, er í lítlu kjóla, nylonhosum og hvítum løriftsskóm. Og sum avrátt frammanundan møta teir nú Keypmannahavn og øllum danskum við misáliti og hørðum illvilja: kongsborgin er lítið aftur ímóti einum føroyskum fjalli, brúgvinn sum gapar, kann ikki ræða ein føroying, og tey høgu húsini kunnu ikki meta seg við ein føroyskan hamara. Allastaðni er gangur og lammirilis, maturin er ikki munnbærur, og so er lyndið í fólk alt ov lætt. Ómman heldur altíð væl standa til, hon rósar øllum, og dreingirnir koma til ta skakandi niðurstøðuna: »Danskarar siga ikki satt, danskarar lúgva!«.

Landasvikjarar

Ómman ger sítt ístað at vísa teimum býin, men tvíburarnir bita á kampi og vilja ikki rósa nœkrum, til »vanlukkan hendi«. Teir hava verið við toki úti í Djórahavanum, og nú stendur so mikið á, at tað dettur burtur úr øðrum: »Eg prísi meg lukkuligan, at eg sá tokið!«.

Teir fola seg sum landasvikjarar, og eru greiðir yvir, at nú má tað takast dýran til, skulu teir vísa ommuni, hvussu lítið teir virða alt danskt. Í Tivoli stinga teir seg burtur og fara tveireinir út í býin. Halda seg saktans finna, men gakk. Meðan tað skýmir, fløkja teir seg longur og longur út í gøtur, har teir fáa ein feril av stórbýarranguni, og tá ið teir umsíðir eru aftur heima hjá

ommuni er mangt broytt. Skelkurin hevur sjóðað tey trý so mikið saman, at tey kunnu tuga í felag, og nú fola teir seg heima hjá ommuni. Teir eru komnir til sættis við danska partin av sær. Restin av frítíðini er summar og sól og Danmark, tá ið tað er vakrast.

Umframt at vera stuttlig ferðasøgan er »Fyrsta ferðin burtur« eisini ein søgu sum, at verðin ikki er nóg stór sum er, har tú av tilvild ert settur á fold. Tann størri parturin av verðini finst uttan fyrri okkara heimliga sjónarring, og tað er okkum til gleði og sóma, um vit víðka hendan. Heft at hesum er tann fatan, at tú kryplar teg sjálvan, um tú ikki sannkennir teg allan. Í hesum føri bæði føroyskan og danskan.

At fanga lesaran

Eitt sum eyðkennir so at siga allar søgurnar er, at fyrstu setningurin vekir ein tilfikan ans hjá lesaranum, at áhugin verður væl og virðiliga fangaður. Innan blaðmannayrkid er hetta ein kendur lærusetningur, men - sum sæst - væl brúklígt í aðrari skrivning við.

Eygnarivið í »Hjartasorg« er í trimum stigum: »Eg var trettan ár, tá ið eg gjørdi av at skriva eina

skaldsøgu um hjartasorg«. At síggja til ein mótsøgn, tí hvat veit eitt so ungt um tilfikt? Hesum á baki: »Hon skuldi vera so hugtakandi og veldig, at eg hugsaði, hon mátti skrivast á útlendskum fyrri at røkka nóg víða í verðini«. Framhaldið er speiskt, skemtiligt, og dregur á tann hátt meginpartin av álvaranum úr fyrri útsøgnini. Men høvundurin steðgar ikki her, hann trumfar: »Mær vitandi var eisini so lítið til at hjartasorg í Føroyum, at tað mundi einki til eina so stór- fignna skaldsøgu sum hesa«. Nú er lesarin tølaður, og tann veruliga søgan kann verða søgd. Hon er nevniliga ikki reiðiliga so stuttlig sum inngangurin boðar frá.

Frásøgnin er afturlitandi - hugt verður at myndum - og júst hetta perspektivið loyvir frásøgumanninum at seta eina søgu um kærlleika, svik og trega inn í ein (sjálv)speiskan karm. Nevnt skal eisini, at hugburðurin í hesi søguni mótegis heimlandinum er nær um viðvendir í mun til undanfarna søguna. Nú rúmast alt ikki longur í Føroyum og føroyskum.

Kærlleiki í Manta

Frásøgumaðurin er aftur á ferð, nú saman við foreldr-

um og systkjum í Ecuador, har pápin hevur fingið starv innan ST-stovnin FAO. Enn einaferð er hann settur í eitt fremmant umhvørvi, sum er fíggindaliga sinnað, og familjan er tað einasta, hann hevur um at halda. Tað, sum melur mest í huganum á dronginum er tó ikki tað fremmanta umhvørvið, men at eldri bróðir er blivin burtur í gentu á staðnum og liður av hjartasorg. Sjálvur hevur frásøgumaðurin verið noyddur at latið gentu sita eftir í Føroyum, men tað er lítið afturimóti ástarævintýrinum - og sorgini - hjá beiggjanum Egili:

Nei, hugsaði eg seinni, mín egna hjartasorg var somikið lítil, at hon mundi bara fara at røkka til eina føroyska stuttsøgu. Men Egilsa! Gud viti, um tað fór at vera nóg mikið við danskum. Tað kundi kanska heldur verið á týskum ella enskum...

Søgan, sum fer fram í býnum Manta í Ecuador, er kortini bara fyrri ein part um tað tvørliga forelskili hjá beiggjanum í Graciu, sum selir fisk á torginum. Tey eru um fimtan ára gomul, og hvørigin familjan er á huga í sambandinum millum fiskar, dóttirina og am-

